

เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา: การสืบสานและการอนุรักษ์แบบร่วมสมัย

ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

AYUTTHAYA HARVESTING SONGS: CONTEMPORARY INHERITANCE AND CONSERVATION INITIATED BY H.R.H. PRINCESS MAHA CHAKRI SIRIDHORN

วรรษา พรหมศิลป์

Vassa Promsilp

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

E-mail : vassa_ps@hotmail.com

Received January 24, 2022; Revised July 11, 2022; Accepted August 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเพลงเกี่ยวข้าว ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อเสนอแนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสังเกต และแบบฝึกหัดการร้องเพลงเกี่ยวข้าวจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ศิลปิน ประชาชนชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ในการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การสร้างบทเรียนหรือองค์ความรู้นำมาเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายย่อย สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถปลูกจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจ เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน และการสร้างเครือข่ายการสืบสานเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา จากสถาบันการศึกษาหนึ่งไปยังสถาบันการศึกษาอื่น ๆ โดยมีสถาบันใดรับเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาเรียนรู้ จะต้องมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้และแนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา มีแนวทางปฏิบัติดังนี้ 1) การถ่ายทอดจากผู้สูงอายุในครอบครัว 2) การสืบทอดจากประชาชนชาวบ้าน 3) ครู อาจารย์ สอน นักเรียน และนักศึกษา 4) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรม มีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริม แนวทาง การสืบสาน สืบทอด และอนุรักษ์เพลงเรือแบบร่วมสมัย และอาจพัฒนาต่อยอด การสืบสาน สืบทอด และอนุรักษ์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: เพลงเกี่ยวข้าว, การสืบสาน, การอนุรักษ์แบบร่วมสมัย

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study and gather knowledge on the wisdom of rice harvesting song in Phra Nakhon Si Ayutthaya province and 2) to propose a contemporary method for the inheritance and conservation of the Ayutthaya rice harvesting song. This research is a qualitative research that the tools used for data collection were interviews, questionnaires, group discussion, observation and rice harvesting song singing exercise from the sample group consisted of artists, village scholars and students. The data analysis was done with content analysis.

The results showed that the gathering of knowledge on rice harvesting song in Phra Nakhon Si Ayutthaya province and the creation of a lesson or knowledge disseminated to sub-target groups were able to develop knowledge and abilities, cultivate conscience, motivate, create love and unity in the community. The building of network to inherit Ayutthaya rice harvesting from one institution to another, with any institution serving as the center for dissemination and access to resources for learning must be integrated with all sectors. The management of the learning center and the contemporary method of inheritance and conservation of the Ayutthaya rice harvesting song can be proceeded through the guidelines as follows: 1) Inheriting from the elderly in the family; 2) Inheriting from the local scholars; 3) Teaching from teachers and lecturers to students and graduates; 4) Encouragement of activities through the integration with all sectors in the management of learning centers to promote the method of inheritance, succession and conservation of contemporary boat music. There may be further development, inheritance, succession and conservation of rice harvesting song according to the royal initiatives of the Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in various formats.

Keyword: Rice harvesting songs, Inheritance, Contemporary conservation

บทนำ

วิถีชีวิตของคนไทยในพื้นที่ชุ่มน้ำในภาคกลาง ในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอยู่หลากหลายอาชีพ เช่น การประมงน้ำจืด การทำสวนผัก สวนผลไม้ และการทำนาปลูกข้าว ซึ่งเป็นการทำมาหากินของคนไทย เพราะอาหารหลักของคนไทยคือ ข้าว ซึ่งกระบวนการทำนาหลายขั้นตอนเริ่มจาก เตรียมดินให้เหมาะสมกับชนิดของการหว่านข้าวว่าจะใช้วิธีเป็น นาดำ นาหว่าน หรือนาโยน การดูแลต้นกล้า จนกระทั่งมีรวงข้าวพร้อมที่จะเก็บเกี่ยว ในช่วงที่เก็บเกี่ยวผลผลิต ในสมัยก่อนจะขอแรงเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง หรือคนรู้จักให้มาช่วยเกี่ยวข้าวคนที่มาช่วยก็จะมีอายุประมาณตั้งแต่ 17 – 50 ปี ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมาช่วยกันเกี่ยวข้าวซึ่งอาจเกิดความเหนื่อยล้าในการทำงาน จึงเกิดกิจกรรมที่มาช่วยผ่อนคลายความรู้สึกเหนื่อยล้า ด้วยเสียงเพลงและท่วงทำนองที่ฟังง่ายมีความสุขสนุกสนานและเพลิดเพลิน

เพลงเกี่ยวข้าวส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ท้องทุ่งนาบริเวณที่ร้องเล่นเพลงเกี่ยวข้าวคือ ภาคกลาง เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยเป็นเพลงที่ชาวบ้านได้พูดถึงชีวิตการเป็นอยู่การทำมาหากินพูดถึงความสุข ความทุกข์การเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ทำให้คนที่ได้ฟัง ได้รับความสุข ความสบายใจ ระหว่างการลงแขก เกี่ยวข้าวเพื่อให้ความสนุกสนานกับความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการทำงาน และเชื่อมความสัมพันธ์ เพลงเกี่ยวข้าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน เป็นการสอน จากรุ่นสู่รุ่นเป็นมรดกที่ได้รับจากคนในครอบครัว หรือเป็นความชอบส่วนบุคคล ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ภาษาที่ใช้เป็น คำที่ฟังง่ายไม่ซับซ้อน มีสำเนียง ท่วงทำนองเฉพาะท้องถิ่นมีอัตลักษณ์เฉพาะด้าน สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ของตนเอง (อรพรรณ ลิ้มดี, 2561) ผู้ร้องต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการร้องโต้ตอบกัน เพราะมีบทร้องที่ไม่ตายตัวจะผันแปรไปตามสถานการณ์เพื่อให้เกิดความบันเทิง ซึ่ง (อนงค์ นาวิกมูล, 2527) ได้กล่าวถึงคุณค่าของเพลงพื้นเมืองไว้สองด้านคือด้านคุณค่าในตัวเอง และด้านคุณค่าทางสังคม เพลงพื้นเมือง เป็นมรดกทางวรรณกรรม มีคุณค่าในตัวเอง ใช้ถ้อยคำสละสลวยมีความไพเราะที่สอดแทรกไว้ด้วย คำสั่งสอน หรือปรัชญา แสดงถึงความเจ้าบทเจ้ากลอน ที่ได้รับการสืบทอดจากครูบาอาจารย์ทางคำพูด ที่เรียกว่า มุขปาฐะ

เพลงเกี่ยวข้าวคือ เพลงที่เล่นกันในฤดูเกี่ยวข้าว เนื้อหาของเพลงจะมีลักษณะถกถึงความ เป็นอยู่ของอีกฝ่าย และเกี่ยว พาราสี โดยจะมีการร้องตอบโต้ระหว่างชาย หญิง (ดารากร บุญสม, 2559) ใช้ถ้อยคำที่ฟังง่ายให้ความสนุกสนาน มีลูกเล่นในการเล่นคำที่ชวนคิด ใช้คำกระชับ นับเป็นความชาญฉลาดของผู้ร้องเล่นเพลงเกี่ยวข้าวจะมีเครื่องดนตรีเข้ามา เกี่ยวข้องด้วย เช่น กลอง และฉิ่ง หรือไม่ใช้ก็ได้แต่จะมีการตบมือให้จังหวะพร้อมกัน เป็นเพลงที่ใช้เพื่อความบันเทิงในการทำงาน ในปัจจุบันเพลงเกี่ยวข้าวจะมี 2 ทำนอง คือเพลงเกี่ยวข้าว แบบสุพรรณบุรี จะมีทำนองเป็นกลอนหัวเดียว ให้จังหวะทำนองด้วยการตบมือ และเพลงเกี่ยวข้าวแบบอยุธยา จะมีลูกคู่คอยประสานเสียงร้องรับ เพราะเนื้อร้องไม่มีการบทเฉพาะ มีการแปรเปลี่ยนตามโอกาส แต่ยังคงมี จังหวะที่เหมือนเดิม

บทบาทและความสำคัญของเพลงเกี่ยวข้าวที่มีต่อสังคมเกษตรกรรม นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึง วิถีชีวิตความสามัคคีความเชื่อและค่านิยมของคนในชุมชนที่มีต่อการใช้ชีวิตเกี่ยวข้าวยังเป็นการแสดงถึงการมี ปฏิภาณไหวพริบกับการฝึกทักษะให้แก่ผู้ร้องและผู้ฟัง รวมถึงให้ความรู้กับคนทั่วไป ทั้งทางตรง และทางอ้อม (นาฏอนงค์ พวงสมบัติ, 2561) รวมถึงการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสังคม ผ่านบทเพลงเกี่ยวข้าว โดยผู้ร้องเพลงเกี่ยวข้าวจะสอดแทรกคำสอนของคนรุ่นก่อน เพราะเนื้อหาที่สำคัญของบทที่จะร้อง ในแต่ละครั้งจะกล่าวถึงสิ่งดีงามในสังคมไทย ให้ผู้ฟังได้นำไปคิด ตรึกตรอง และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ของตนเอง

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันจากที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่เร่งรีบ เปลี่ยนเข้าสู่ สังคมอุตสาหกรรมเป็นไปตามเศรษฐกิจทุนนิยม มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมโลก ค่านิยมและ การดำเนินชีวิตของสังคมไทยเปลี่ยนไปอย่างมาก ทำให้มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทย รวมถึงเพลงเกี่ยวข้าวเป็น ภูมิปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างความบันเทิง ทำให้เห็นถึงสุนทรียภาพของสังคมไทย ที่มีการแสดงถึงปฏิภาณ ไหวพริบ ความฉลาดรอบรู้ การกล้าแสดงออก และความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาศาสตร์ ที่มีอยู่ เหลือน้อยลง ซึ่งเริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลา เพราะสังคมเกษตรกรรมได้มีการพัฒนานำเครื่องจักรกล มาช่วยทำงาน และการทำนาปลูกข้าวก็เช่นกัน เราสามารถเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่การไถพรวน เตรียมดิน การหว่านข้าวเปลือก (การหว่านข้าว) หรือการโยนต้นกล้า (นาโยน) แทนการดำนาในหลายพื้นที่ การใส่ปุ๋ย การฉีดยาเพื่อป้องกันแมลงที่จะมากัดกินต้นกล้า จนถึงการใช้เกี่ยวผลผลิต หรือการเกี่ยวข้าว ก็จะมีเครื่องมือที่มาใช้ให้ทำงานได้ง่ายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้ทำงานง่ายขึ้น ยังลดต้นทุนในการผลิตอีก

ด้วย เมื่อเห็นถึงปัญหาดังกล่าวมีนักวิชาการหลายท่านที่เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามไม่ยากให้สูญหายไปจากสังคมไทย และต้องการอนุรักษ์ เพลงพื้นบ้านในแขนงต่าง ๆ รวมถึงเพลงเกี่ยวข้าวให้คงอยู่ ซึ่งยังขาดการสืบสานและอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวอย่างมีจิตสำนึกมีความเป็นระบบผ่านการเผยแพร่สืบสานตามหลักการที่เป็นตัวอย่างได้คือความสำคัญของงานวิจัยนี้

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่าเพลงเกี่ยวข้าว นั้น เป็นเพลงที่มีความสำคัญและกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทย เพราะปัจจัยหลายอย่าง เช่น วิธีการใช้ชีวิต ความเจริญทางวัตถุ เทคโนโลยี ค่านิยมสมัยใหม่ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญว่าควรสืบสานและอนุรักษ์ เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา เป็นการสนองตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวไว้เป็นแหล่งเรียนรู้และสืบสานอนุรักษ์ ให้เป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมของชนชาติไทยอย่างร่วมสมัยและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเสนอแนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ, เจียรชัย อิศรเดช และสุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ (2549) องค์ประกอบของการสื่อสารได้กล่าวว่าการบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อบุคคลมีการใช้สัญลักษณ์ พฤติกรรมที่เข้าใจกันหรือสัญญาณ มีองค์ประกอบในการสื่อสารดังนี้คือ 1) ผู้ส่งสาร 2) เนื้อหา/สาร/ข้อมูล 3) สื่อ/ช่องทาง 4) ผู้รับสารและผลที่เกิดขึ้น ในส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย (เบญจวรรณ รัตนพันธ์, 2555) ได้กล่าวว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนไทยทุกคน ที่ต้องศึกษา ค้นคว้าความเป็นมาในอดีตให้รู้รากฐานของการดำเนินชีวิตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า (สันชัย อินสิน, 2555) ได้กล่าวว่าจะส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมในการสร้างจิตสำนึกของคนพื้นถิ่นนั้น ๆ จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น และสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อแสดงการดำเนินชีวิตและความเป็นมาของชุมชน ที่สร้างความรู้และความภาคภูมิใจของชุมชน (ปณณทัต โตเทียบ, 2556) โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นรับรู้ถึงความสำคัญต่อการรับผิดชอบร่วมกัน รณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชนส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยใช้ศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน(ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา, 2558) คัดสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม ใช้เทคโนโลยีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร พร้อมกับมีการถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ถึงคุณค่าเกิดความเข้าใจตลอดจนการป้องกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประโยชน์และปฏิบัติ

ได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา รวมถึงเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน โดยการให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วม กับกิจกรรมที่ได้แสดงความสามารถ ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจ โดยกิจกรรมสอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่น ก็จะมีเวทีแสดงดนตรี ในงานบุญ เทศกาลต่าง ๆ นำเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาใช้สิ่งที่เยาวชนรุ่นใหม่สนใจ และทำให้รู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความต่อเนื่องของการทำกิจกรรม

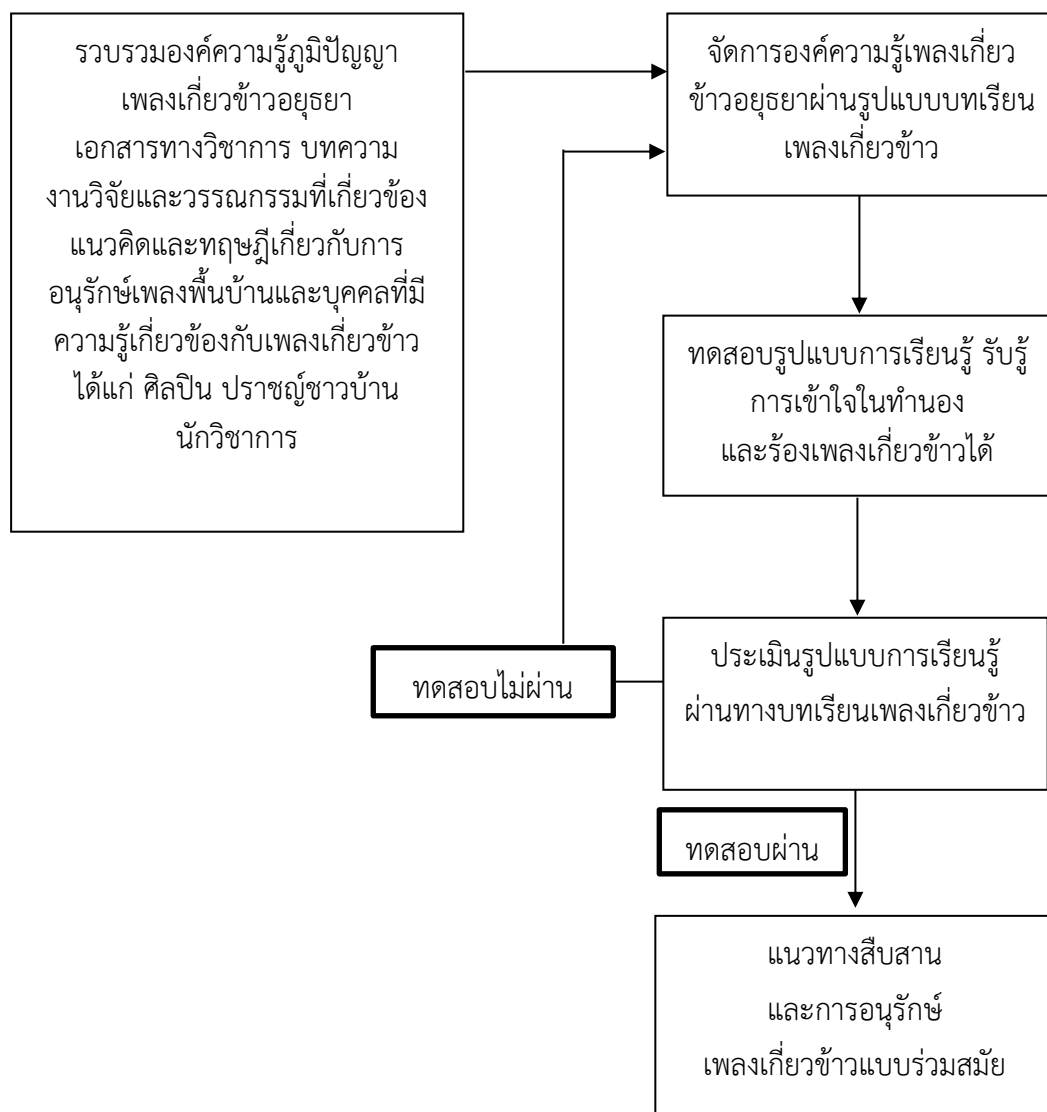
เราสามารถสรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ได้ว่า การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ส่วนหนึ่งมีองค์ประกอบของการสื่อสารคือ ผู้ส่งสาร ได้ส่งเนื้อหา ข้อมูล ผ่านสื่อหรือช่องทาง ให้กับผู้รับสาร การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคี และการสื่อสารของคนในสังคม ต้องเริ่มจากการค้นคว้า ศึกษาความเป็นมาในอดีต เข้าใจรากฐานวิถีชีวิต ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญา จากการส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมตามงานประเพณี ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งการจัดกิจกรรมนี้ ควรคัดเลือกจากเพลงพื้นบ้านที่ยังคงมีอยู่แต่ได้รับความนิยมน้อยลงและกำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาฟื้นฟูให้มีคุณค่าและความสำคัญในการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น เน้นพื้นฐานที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ควบคู่กับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเป็นที่น่าสนใจกับเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกิจกรรม ที่อาจจะสอดแทรกกับเทศกาลงานบุญ งานแสดงดนตรี เพื่อให้เยาวชนได้รู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีอย่างร่วมสมัย และสอดคล้องกับกิจกรรมตามสังคมในปัจจุบัน

ความสำคัญของการวิจัย

นำองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่า สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงเกี่ยวข้าวเพื่อส่งเสริม แนวทางการสืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวแบบร่วมสมัย และอาจพัฒนาต่อยอดการสืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

บทความนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนเตรียมการศึกษา ในขั้นตอนนี้ คือการหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับ เพลงเกี่ยวข้าวโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัย ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเพลงเกี่ยวข้าวแนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบสานเพลงพื้นบ้าน สืบหาข้อมูลโดยการติดต่อประสานงานกับบุคคล

ที่ให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวได้แก่ ศิลปิน ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ในขั้นตอนนี้ คือการเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่ ซึ่งเป็นการข้อมูลจากการศึกษาพฤติกรรม และผลลัพธ์ที่เกิดจากพฤติกรรมตามความเป็นจริง โดยทำการศึกษา กรณีศึกษาการรับรู้ และเรียนรู้เพลงเกี่ยวข้าวโดยดำเนินการศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ในงานวิจัย รวมทั้งศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการศึกษา ดังนี้

การสังเกต ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมในการรับรู้ และการเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา

การสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการศึกษาข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล คือ นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา : การสืบสานและการอนุรักษ์แบบร่วมสมัย ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ท้องทุ่งมีการทำเกษตรกรรมในการปลูกข้าว และด้วยพฤติกรรมของคนในสมัยก่อนจะใช้วิธีการผ่อนคลายจากการทำงานด้วยหยุดพักจากการทำงาน หรือหากิจกรรมทำให้เกิดความเพลิดเพลินในการทำงาน เช่น การตอบทกลอน การร้องเพลงที่มีการตอบโต้กันระหว่างชายและหญิง หรือการร้องเพลงที่เป็นที่นิยมตามยุคสมัย ซึ่งการร้องเพลงเกี่ยวข้าวเป็นลักษณะของการต่อกลอนที่มีท่วงทำนองที่มีการร้องรับที่มีลูกคู่ของร้องรับและส่ง ในการให้จังหวะ โดยมีการตอบโต้กันระหว่างชายและหญิง ซึ่งเนื้อหาของเพลงเกี่ยวข้าวเป็นการตอบโต้เกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวที่มาช่วยงานลงแขกเกี่ยวข้าวจากเนื้อหาที่ใช้ร้องรับส่งกันจะเป็นการทดสอบปฏิภาณไหวพริบของผู้ร้องของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เนื้อร้องที่ตอบโต้กันอาจจะมีการใช้คำ ที่ความหมายที่ให้ความสนุกสนาน เปรียบเทียบ อาจมีการใช้คำลักษณะสองแง่สามง่าม โดยเนื้อร้องจะมีการสัมผัสของคำ ซึ่งเป็นกลอนห้าตัวเดียว ที่มีสัมผัสกันในคำสุดท้ายของวรรคหลังที่เสียงสระ เป็นเสียงเดียวกันทุกคำกลอน เช่น ลงท้ายด้วยสระอิ เรียกว่ากลอนสี่ ลงท้ายด้วยสระเอ เรียกว่า กลอนโล เป็นต้น หรือลงท้ายด้วยสระอา เรียกว่า กลอนลา ตัวอย่างของกลอนโล เราสามารถใช้สระในรูปแบบของ ไอ โอ อัย หรืออาย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา

สำหรับแนวทาง สืบสาน เพลงเกี่ยวข้าวและใช้ในการอนุรักษ์แบบร่วมสมัยผลการวิจัยพบว่า เพลงเกี่ยวข้าวมีวิธีการสืบทอดดังนี้

1. การสืบทอดจากคนที่มีอายุมากกว่าในครอบครัวสอนให้ลูกหลานได้ฟังและเรียนรู้ ตั้งแต่อายุน้อย ถือเป็น การปลูกฝังรับรู้จากการฟัง และทดลองร้องตาม เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล
2. การสืบทอดจากปราชญ์ชาวบ้านสู่บุคคลที่สนใจ เป็นกลไกหลักในการสืบทอดในการสอนแบบเดิมที่ปราชญ์จะมีบทร้องที่เป็นต้นแบบ โดยมีบทประพันธ์ที่เป็นการฝึกการร้องของคำสุดท้ายในแต่ละวรรค

จะมีเสียงสระเดียวกัน เรียกว่ากลอนหัวเดียว โดยปราชญ์จะเริ่มจากการสอนให้เข้าใจในทำนองของเพลงเกี่ยวข้าวรวมถึงการร้องรับในบทการร้องในการเป็นลูกคู่ และการสอนร้องเพลงเกี่ยวข้าว ปราชญ์จะร้องให้ฟังเป็นตัวอย่างให้กับผู้เรียนร้องตาม โดยจะใช้วิธีการจดจำ หรือการบันทึกเสียง จากนั้นให้แบบบทร้องเพลงเกี่ยวข้าวให้ไปท่องจำ และนำกลับมาร้องให้ปราชญ์ฟังเพื่อรับคำแนะนำเพิ่มเติม เมื่อร้องได้คล่องแล้วจะสอนในการแสดงท่าทาง และมุกตลกเพื่อมาใช้ในการแสดงดูน่าสนใจยิ่งขึ้น

3. ครู อาจารย์ นักเรียน และนักศึกษา จะเป็นการสอนด้วยการมีเนื้อหาที่ทำแบบฝึกเรียน เริ่มจากการทำแบบฝึกการอ่านบทเป็นทำนองเพลงเกี่ยวข้าว 2 ขั้นตอน คือ การฝึกอ่านช่วงคำ ตามวรรคตอน ในบทเพลงเกี่ยวข้าว ขั้นตอนต่อไปให้อ่านเป็นสำเนียงการอ่านร้อยแก้วธรรมดา โดยทอดจังหวะให้เข้าพยายามเน้นเรื่องความถูกต้องของคำที่อ่าน ฝึกอ่านให้เต็มเสียงและทอดสำเนียงให้เสียงยาวออกไป ซึ่งแบบฝึกเรียนร้องเพลงเกี่ยวข้าวจะมีการกำหนดตารางสำหรับฝึกผันวรรณยุกต์ และสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบการอ่าน เมื่อฝึกได้คล่องแล้วมาร้องให้ครู อาจารย์ฟังเพื่อรับคำแนะนำ

ตารางที่ 1 แบบฝึกเรียนฉบับที่ 1 การฝึกผันเสียงตามวรรณยุกต์

การอ่านทั้ง 2 ขั้นตอน ได้กำหนดตารางสำหรับฝึกผันวรรณยุกต์ และสัญลักษณ์ที่ประกอบการอ่าน ดังนี้					
เสียงวรรณยุกต์/คำ (รูปกับเสียงตรงกัน)	สามัญ	เอก	โท	ตรี	จัตวา
เออ	เออ	เอ๋อ	เอ้อ	เอ๊อ	เอ๋อ
เอิง	เอิง	เอ็ง	เอิ้ง	เอ็ิง	เอ๋ิง
เอย	เอย	เอ่ย	เอ้ย	เอ๊ย	เอ๋ย
เอา	เอา	เอ่า	เอ้า	เอ๊า	เอ๋า

ตารางที่ 2 แบบฝึกเรียนฉบับที่ 1 สัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบการอ่าน

สัญลักษณ์	สัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบการอ่าน
	ความหมาย – วิธีการอ่าน
/	แทนการลงจังหวะการอ่านภายในวรรค 1 จังหวะ
.	แทนการหยุดอ่าน นับในใจ 1 วินาที
..	แทนการหยุดอ่าน นับในใจ 2 วินาที

4. การสร้างกิจกรรม การแสดงเพลงพื้นบ้านในประเภทต่าง ๆ รวมถึงเพลงเกี่ยวข้าวต้องเริ่มด้วยการเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ จัดเป็นกลุ่มย่อยและต้องมีพี่เลี้ยงที่มีอายุใกล้เคียงคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำ เพื่อกลุ่มเยาวชนจะได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด และลดช่องว่างระหว่างวัย ในการสื่อสารนำเสนอสนใจเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน คำร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งสามารถผันแปรไปตามโอกาสงานที่ทำงานแสดง การร้องเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมืองในช่วงเวลานั้น หรือเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจแสดงถึงความร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวที่เนื้อหาปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้ ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกรื่นเริงสนุกสนาน รวมทั้งนำวิถีชีวิตที่คุ้นเคยมาแต่งเป็นบทกลอนเข้าใจในการสัมผัสคำ ซึ่งเน้นเป็นกลอนหัวเดียวให้คุ้นชินและเข้าใจในการใช้คำสัมผัส อาจเป็นเรื่องราวที่อยู่รอบตัว เพราะเมื่อคุ้นเคยและเข้าใจในเนื้อร้องจะทำให้จำเนื้อร้องได้ง่าย จะทำให้ลดความเครียดจากการจำเนื้อร้อง และเสริมด้วยการเข้าใจอารมณ์

ของเนื้อร้อง การเอื้อน และจับจังหวะของเพลงเกี่ยวข้าวหรือใช้สื่อออนไลน์ที่มีการแสดงเกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวมาให้ความรู้เกี่ยวกับซึ่งอาจจังหวะ เมื่อฝึกฝนในระยะเวลาหนึ่งทดสอบด้วยการแสดงตามงานประเพณีในท้องถิ่น หรือจัดการประกวดเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับตัวเยาวชนและปลูกจิตสำนึกให้มีความรักในศิลปวัฒนธรรมไทย

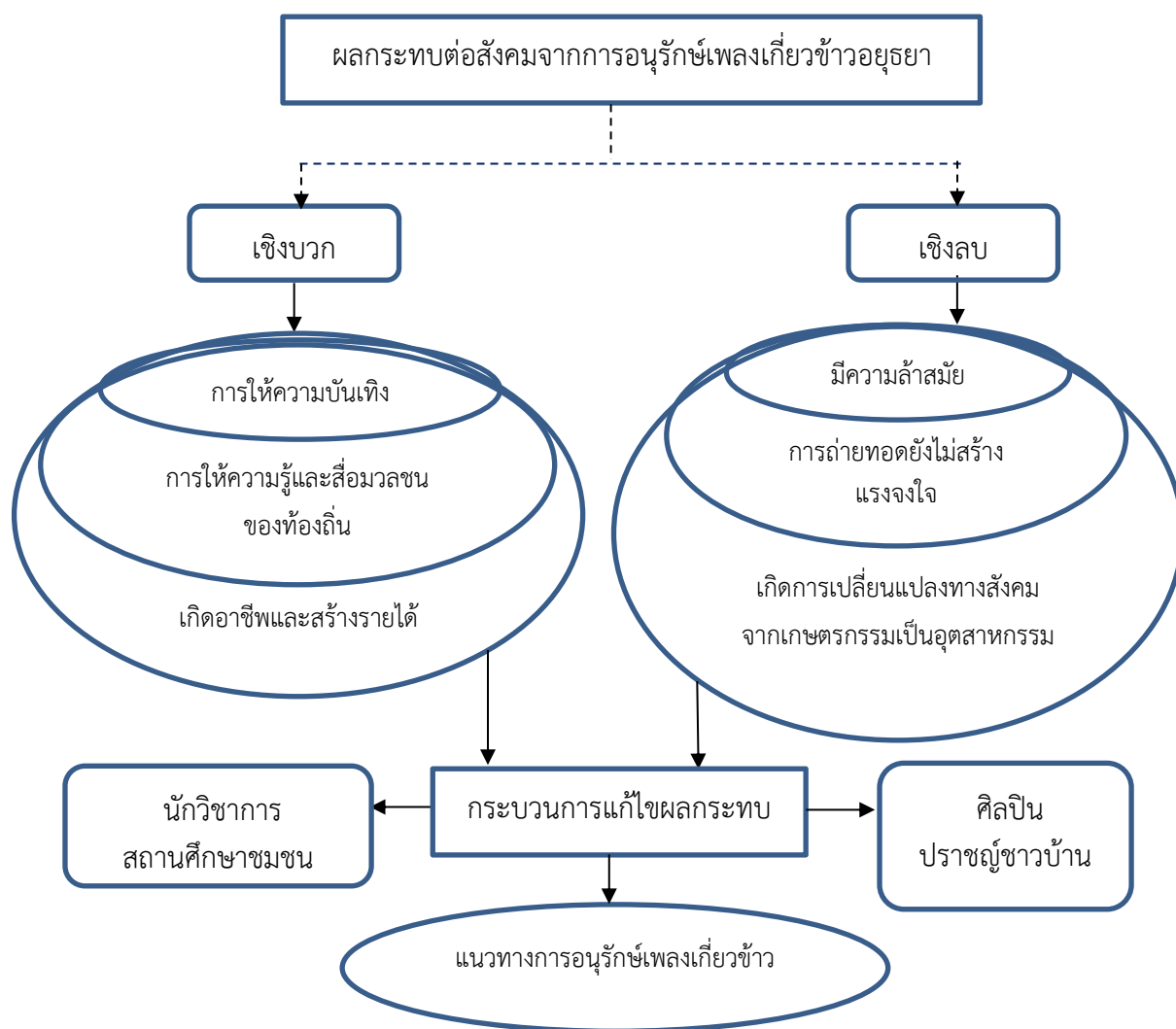
อภิปรายผล

การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเพลงเกี่ยวข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากการศึกษา พบว่าการสร้างบทเรียนหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา และนำมาเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายย่อยสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ ปลูกจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจ และโน้มน้าว แก่ผู้เรียน หรือเยาวชนซึ่งมีความสอดคล้องกับ นาฏอนงค์ พวงสมบัติ (2561) ศึกษาเรื่อง บทบาทของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อเยาวชนชุมชนเพลงพื้นบ้าน โรงเรียนเพชรบูรณ์วิทยา พบว่า บทบาทด้านการให้ความรู้ ต้องมีการสร้างแรงจูงใจ และโน้มน้าวให้ผู้ร้องและผู้ฟังเกิดความรักความสามัคคีในชุมชนและการสร้างเครือข่ายการสืบสานเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา จากสถาบันการศึกษาหนึ่งไปยังสถาบันการศึกษาอื่น ๆ โดยมีสถาบันใดรับเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ เป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร ซึ่งมีความสอดคล้องกับ บัวผัน สุพรรณยศ (2561) ศึกษาเรื่อง การสืบทอดและการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง พบว่า การเปิดบ้านลานเพลงคือการจัดตั้งศูนย์เพลงพื้นบ้านศึกษา หรือศูนย์ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านของชุมชน เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน การเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาเรียนรู้ จะต้องมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาการเรียนการสอนเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา และมีเวทีส่งเสริมให้มีการร้องเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยาในโอกาสต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

แนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยาจากการศึกษา พบว่า มีแนวทางปฏิบัติดังนี้ 1) การถ่ายทอดจากคนที่มีอายุมากกว่าในครอบครัว 2) การสืบทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน 3) ครู อาจารย์ สอน นักเรียน และนักศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับบัวผัน สุพรรณยศ (2561) ศึกษาเรื่อง การสืบทอดและการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง พบว่ากระบวนการการถ่ายทอดผ่านการถ่ายทอดจากคนในครอบครัว ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน และการเรียนการสอนผ่านระบบการศึกษาในสถานศึกษามากขึ้น 4) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรม การแสดงเพลงพื้นบ้านในประเภทต่าง ๆ รวมถึงเพลงเกี่ยวข้าวจะต้องมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาเรียนรู้ จะต้องมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร พร้อมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน ด้วยการฟื้นฟู ประเพณี วิถีชีวิตและสร้างบทบาทหน้าที่ให้กับเพลงพื้นบ้าน รวมถึงการพัฒนาการเรียนการสอนเพลงพื้นบ้าน และส่งเสริมให้มีการร้องเล่นเพลงพื้นบ้านในโอกาสต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษา แนวทางสืบสานและอนุรักษ์แบบร่วมสมัยของเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา พบองค์ความรู้ที่สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงผลกระทบต่องานสังคมจากการอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา

จากแผนภาพที่ 2 แสดงถึงผลกระทบต่องานสังคมจากการอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา ซึ่งผลกระทบในเชิงลบ พบว่า คนในสังคมที่เป็นเยาวชนส่วนใหญ่มองว่าเพลงเกี่ยวข้าวมีความลำสมัย การถ่ายทอดในเรื่องของการแสดง และให้ความรู้ และยังมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม ทำให้การร้องเพลงเกี่ยวข้าวลดน้อยลง แต่ถึงอย่างไรก็ตามการอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา ยังส่งผลในเชิงบวกที่เพลงเกี่ยวข้าวยังให้ความบันเทิง เป็นกระบอกเสียงบอกข่าวสารในทางหนึ่ง และก่อให้เกิดอาชีพและสร้างรายได้ให้กับ ศิลปิน ปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้น แนวทางการอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา จึงต้องมีทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และเอกชน นักวิชาการ สถานศึกษา ชุมชน ศิลปิน ปราชญ์ชาวบ้าน ให้การร่วมอนุรักษ์เพลงเกี่ยวข้าวโดยการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการจัดการศูนย์การเรียนรู้

และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาเรียนรู้จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร พร้อมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน รวมถึงการจัดทำบทเรียน เพื่อลดขั้นตอนการเรียนรู้ที่อาจซ้ำซ้อน และเข้าใจยาก

สรุป

แนวทางการสืบสาน สืบทอดเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา และใช้ในการอนุรักษ์แบบร่วมสมัยต้องส่งเสริมให้เกิดความสนใจและพร้อมที่จะรับรู้ถึงการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านบทเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยาจากเยาวชนที่ได้รับการอบรม และยังได้นำเสนอถึงความสามารถในการร้องเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา ซึ่งเป็นเพลงของคนที่มีวิถีชีวิตท้องทุ่ง อย่างคนอยุธยาอย่างแท้จริงและการศึกษาเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยาเพื่อการสืบสานและการอนุรักษ์แบบร่วมสมัย เราสามารถนำมาบูรณาการ ในการเรียนการสอน ได้แก่รายวิชา Thai Arts and Culture for Tourism ซึ่งนักศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตามเนื้อหาวิชา นักศึกษาสามารถนำมาเป็นใช้ในการบอกเล่าถึงวัฒนธรรมของไทยที่มีมาอย่างยาวนาน และอยู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างยาวนาน อย่างเช่นเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. บทเรียนหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา นำมาเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายย่อย สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ ปลูกจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจ และโน้มน้าวแก่ผู้เรียนหรือเยาวชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาด้านอื่นได้

2. แนวทางปฏิบัติดังนี้ 1) การถ่ายทอดจากคนที่มีอายุมากกว่าในครอบครัว 2) การสืบทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน 3) ครู อาจารย์ สอน นักเรียน และนักศึกษา 4) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรม การแสดงเพลงพื้นบ้านในประเภทต่าง ๆ รวมถึงเพลงเกี่ยวข้าวต่างนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ศิลปิน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู อาจารย์ สำนักงานวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้นำชุมชนในภาครัฐ และหน่วยงานเอกชน ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ แนวทางการสืบสาน และการอนุรักษ์อย่างร่วมสมัย เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยาที่สำคัญ คือ รูปแบบของการถ่ายทอดความรู้ในบทเพลงเกี่ยวข้าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาในด้านอื่น ๆ ได้ โดยควรให้ความสำคัญกับรูปแบบการถ่ายทอดที่ทันสมัย สรุปได้ใจความและเข้าใจง่าย โดยสามารถบูรณาการในการถ่ายทอดให้อยู่ในรูปแบบที่น่าสนใจต่อเยาวชน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ หรือภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้ว ที่มีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลยุทธ์ที่ใช้ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ, เจริญชัย อิศรเดช และสุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์. (2549). *ปฐมบทแห่งองค์ความรู้เรื่องสื่พื้นบ้านสื่อสารสุข*. นนทบุรี: โครงการสื่พื้นบ้านสื่อสารธารณสุข (สพส).

- ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา. (2558). *แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย*. สืบค้น 16 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://sites.google.com/site/darunee555spk/2-prawatisastr-thiy/023>.
- ดารากร บุญสม. (2559). *การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง : กรณีศึกษาผลงานเพลงของพ่อเพลง มังกร บุญเสริม (การค้นคว้าอิสระ)*. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นาฏอนงค์ พวงสมบัติ. (2561). บทบาทของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อเยาวชนชุมชนเพลงพื้นบ้านโรงเรียนเพชรบูรณ์วิทยา. *วิจิตรวรรณสาร*, 2(1), 43-51.
- บัวผัน สุพรรณยศ. (2561). การสืบทอดและการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 5(1), 301-304.
- เบญจวรรณ รัตนพันธ์. (2555). *ประเพณี และวัฒนธรรมไทย*. สืบค้น 16 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://sites.google.com/site/social071>.
- ปัทมทัต โตเทียบ. (2556). *วิธีการอนุรักษ์ประเพณีไทยให้คงอยู่*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://siamtradition.blogspot.com/2012/12/blog-post_3.html.
- สัณชัย อินสิน. (2555). *การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://sites.google.com/site/sinchai2125/d13-1>.
- อรพรรณ ลิ้มดีว. (2562). บทบาทของสื่อพื้นบ้านใน “รายการจำอวดหน้าจอ” กับการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล. *นิเทศสยามปริทัศน์*, 17(22), 116-117.
- เอนก นาวิกมูล. (2527). *เพลงนอกศตวรรษ*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.